

ЛЕКСИКОЛОГІЯ, ФРАЗЕОЛОГІЯ І ЛЕКСИКОГРАФІЯ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

Любомир Сегін

УДК 811.161.2'374.2:392.91(477.83)

Словник українських прізвиськ: структура словникової статті (на матеріалі прізвиськ жителів села Великі Дідушичі Стрийського району Львівської області)

Статтю присвячено актуальним проблемам лексикографічного опису українських прізвиськ. У тексті розвідки зосереджено увагу на здобутках української неофіційної антропонімії, обґрунтовано потребу в укладанні словників прізвиськ різних регіонів, подано короткий огляд словників прізвиськ, виданих в Україні, проаналізовано особливості побудови словникових статей таких антропонімів, запропоновано варіант опису та подано фрагменти лексикографічного опису прізвиськ жителів села Великі Дідушичі Стрийського району Львівської області.

Ключові слова: антропонім, прізвисько, прізвище, ім'я, словникова стаття, мотивація, апелятив

Вивчення антропонімів як засобів і способів ідентифікації особи має давні традиції. Протягом тривалого періоду найбільший інтерес у дослідників викликали офіційні антропоніми, складовою частиною яких є прізвища, свідченням чого є фундаментальні наукові розвідки (Ю. Б. Бабій, Б. Б. Близнюк, К. Д. Глуховцева, В. В. Денисюк, І. А. Корнієнко, Л. О. Кравченко, Ю. М. Новикова, Н. І. Рупова, І. Д. Фаріон, С. В. Шеремета, В. П. Шульгач, О. М. Ющишина, Л. В. Ящук та ін.) та лексикографічні праці різного типу – етимологічні, практичні словозмінно-орфографічні (Г. Л. Аркушин, М. М. Габорак, В. О. Горпинич, К. М. Лук'янюк, Ю. М. Новикова, Ю. Редько, Л. М. Томіленко, І. Д. Фаріон, П. П. Чучка та ін.). Проте невіддільним складником антропонімійної системи української мови є й неофіційні антропоніми, зокрема прізвиська, які слугують об'єктом досліджень українських ономастів (О. В. Антонюк, Г. Л. Аркушин, О. В. Вербовета, Р. І. Остап, В. А. Павлюк, Н. М. Федотова, Н. М. Шульська та ін.), тим паче, що вивчення офіційної антропонімії не буде вичерпним без з'ясування особли-

востей прізвиськ, які є її основою. Зацікавленням науковців стали й псевдоніми ОУН-УПА (М. П. Лесюк, Н. М. Павликівська). Вивчення інших неофіційних антропонімів, зокрема позивних українських військовослужбовців, лише розпочато (Л. Л. Белей, Л. О. Кравченко, Н. М. Павликівська, Л. М. Підкуймуха та ін.). За словами дослідників, цінність прізвиськ у тому, що вони побутували ще до появи прізвищ, широко функціонують і в наші дні й «до сьогодні не втратили свого призначення ідентифікувати і диференціювати кожного денотата завдяки своїй унікальності й неповторності» [6: 271]. Нині проаналізовано на рівні дисертацій прізвиська мешканців різних регіонів: Донеччини (О. В. Антонюк), Західного Полісся (Г. Л. Аркушин, Н. М. Шульська), Тернопільщини (О. В. Вербовацька), Львівщини (М. Я. Наливайко), Вінниччини (В. А. Павлюк), Луганщини (Н. М. Федотова); є розвідки про окремі соціальні верстви: учні, вчителі, студенти, футболісти, сім'ї (Г. Л. Аркушин, Н. С. Колесник, М. П. Лесюк, М. Я. Наливайко, І. Р. Процик, Г. В. Сенік, О. В. Харківська, А. П. Чучвара); вивчено прізвиська мешканців окремих населених пунктів (К. М. Андрощук, Г. Л. Аркушин, О. В. Вербовацька, М. Л. Микитин-Дружинець, О. І. Мокляк, М. Я. Наливайко, Р. І. Остащ, Ю. Ф. Прадід, Л. О. Садова, Г. В. Сенік, Ю. В. Франчук, Т. В. Щербина та ін.), окремих районів (І. Ковальчук). Одним з аспектів дослідження неофіційних антропонімів є теоретична й практична робота з укладання спеціальних лексикографічних праць (Г. Л. Аркушин, В. А. Чабаненко, Н. М. Шульська). Попри інтерес науковців до прізвиськ, залишаються актуальними слова лінгвістів про те, що таким антропонімам в українському мовознавстві досі не приділено належної уваги [8: 4; 11: 100], оскільки прізвиська далеко не всіх регіонів досліджено, чимало питань потребують дальшого розв'язання: немає дефініції, яка б уповні розкривала поняття «прізвисько» [10: 6], тривають дискусії щодо віднесення до прізвиськ окремих варіантів імені чи прізвища [див. 10: 6–7]. Немає й повного словника прізвиськ певного регіону [1: 13], хоч настав уже час заповнити цю прогалину в українській антропонімії. Відсутність у лексикографії словників прізвиськ, на думку Н. М. Шульської, пов'язана передусім з усною формою функціонування, закритістю народних антропонімів [10: 3], що спричиняє труднощі в збиранні. Як зазначає Ю. К. Редько, такі лексикографічні праці є важливим джерелом досліджень з історичної граматики, діалектології, лексикології, словотвору, а також закономірностей розвитку системи українських антропонімів [4 I: VIII], «допомагають зрозуміти виникнення й первісне значення інших пропріальних назв (гідронімів, ойконімів, мікротопонімів), зробити висновки про міграції населення та міжетнічні зв'язки» [5: 232]. Тому нагальне завдання сучасної антропоніміки «полягає в потребі повного і всебічного збирання антропонімних матеріалів на всій території України» [3: 378] та укладання словників прізвиськ. Наразі зібраний фактичний

матеріал у зазначених дисертаційних працях потребує лексикографічного опрацювання спочатку на рівні регіонів, а відтак і створення загальноукраїнського словника прізвиськ, потреба в якому очевидна.

В українській лексикографічній практиці словники прізвиськ мають відносно недавню традицію. До укладання праць такого типу дослідники почали звертатися лише на початку ХХІ ст. Однією з перших є «Словник прізвиськ Нижньої Наддніпрянщини» В. А. Чабаненка [8]. У ньому витлумачено 12 тисяч прізвиськ жителів Дніпропетровської, Запорізької та Херсонської областей, що їх записали автор, його колеги та вчителі у 254-х сільських і міських населених пунктах упродовж 1963–2003 років. Реєстрові одиниці в словнику розміщено за алфавітом. Словникова стаття складається з прізвиська з фіксацією наголосу, закінчення родового відмінка однини цього антропоніма або позначки *невідм.*, родової ознаки, мотивації та умовних позначень місця запису. Пор.:

Голубка, и, ж. (він) – завжди вживає слово *голубка* при звертанні до жінок і дівчат (МарН) [8 I: 106].

Ковтун, а, ч. – жадібно ковтає, коли п'є або їсть (Меч.) [Там само: 203].

Лабба, и, ж. (він) – від прізвища *Лабенко* (Зап.) [Там само: 243].

Прізвиська однакові за структурою, але різні за мотивацією автор подає в реєстрі окремо як омоніми з цифровою позначкою. Напр.:

Дуня¹, і, ж. (він) – має обличчя жовте, як *дуня* (Зап., Под.).

Дуня², і, ж. (він) – має обличчя, що формою нагадує *дуню* (Люц., Петр.).

Дуня³, і, ж. (він) – має велику, схожу на *дуню*, голову (ВесЗ, Охр.).

Дуня⁴, і, ж. (він) – від імені *Денис* (Рад.).

Дуня⁵, і, ж. – від прізвища *Динькіна* (Зап.).

Дуня⁶, і, ж. (він) – від прізвища *Денінг* (Зап.).

Дуня⁷, і, ж. (він) – від прізвища *Тіква* (асоціація) (Зап.).

Дуня⁸, і, ж. (він) – від прізвища *Денисенко* (ВелБ, Зел.).

Дуня⁹, і, ж. – від прізвища *Дейнега* (Зап.) [Там само: 129].

Наступним кроком у сучасній лексикографії в опрацюванні цього типу антропонімів була поява у 2008 році праці Н. М. Шульської «Словник прізвиськ жителів межиріччя Стиру та Горині» [10]. Реєстр цього словника авторка збрала експедиційним методом у 50 населених пунктах на межі між Волинською і Рівненською областями, що охоплює ареал, де проходить межа між західно- і середньополіськими говорами північного наріччя. Особливістю цієї лексикографічної праці є те, що реєстрову одиницю одразу записано фонетичною транскрипцією, тобто відсутній унормований, літературний варіант написання, пор.:

Ал'екс'ій, ч. р., -а, від власного імені Олексій (Берестяни, Квр) [10: 21].

Ще однією показовою рисою словника є те, що укладачка після граматичної інформації через кому в деяких випадках зазначає різновид прізвиська (дитяче, родинне, групове):

Ал'єржсо, ч. р., -а, дит., від власного імені Олег, непосидючий хлопець (Домашів Квр) [Там само: 21].

Барабус'ї, мн., -у, родин., від прізвиська чоловіка Барабус' (Берестяни Квр) [Там само: 25].

Баранчики, мн., -у, груп., так кажуть на двох хлопців, які дружать між собою, обоє низького зросту (Залісоче Квр) [Там само: 25].

Полімотивовані прізвиська подано однією словниковою статтею:

Американец', ч. р., -а, 1) модний місцевий житель (Скреготівка Квр); 2) чоловік деякий час перебував в Америці (Човниця Квр) [Там само: 21].

Найновішим і найбільшим є словник прізвиськ північно-західної України [7], який видано у 2009 році. У цій лексикографічній праці подано понад 19 тисяч словникових статей, а самих прізвиськ, за словами упорядника Г. Л. Аркушина, у декілька разів більше. Основою цього словника слугували записи на території Волинської, Рівненської, півночі Львівської, Тернопільської та Хмельницької областей, а також з Берестейщини (Республіка Білорусь), Холмщини та Підляшшя (Республіка Польща), що їх зробили студенти, магістри та викладачі українського відділення філологічного факультету Волинського національного університету імені Лесі Українки. У зазначеному словнику укладач пропонує свій варіант лексикографування прізвиськ. Порівняно з попередніми лексикографічними працями ця має свої відмінності в побудові словникових статей. Наприклад, в аналізованому виданні немає інформації про родовий відмінок антропонімів, пор.:

АВАНГАРД [авангáрд] житель м. Луцьк В – *пристрасний уболівальник футбольної команди «Авангард» (м. Рівне)* [7 I: 31].

БОНДАРИХА [бóндариха] жителька с. Кустин Рд Л, *дід якої робив бочки* [Там само: 123].

Для збереження діалектних особливостей вимови форм запропоновано транскрипцію з фіксацією наголосу, збережено лексичні діалектизми та росіянізми мотиваційних основ. Пор.:

БЕРЕЗА 1) [бирéза] жителі н.пп Студині Рж В: *від прізвища Березюк; Рожище В: від прізвища Березовський; Осівці К-К В: від прізвища Березнюк; Луцьк В: від прізвища Березіна; Омеляник Лц В: від прізвища Березович; Горохів В: від прізвища Березняцька; [б'ер'óза] Маяки Лц В: від прізвища Березинський; 2) жителі н.пп Маньків Лк В, Нововолинськ В: *дуже стрункі; 3) [бе^нрэза] житель н.п. Любешів В: високий і білявий; 4) [б'ір'óза] жителька с. Мощена Квл В: *жінка похилого віку, високого зросту і зігнута; 5) [бе^нрэза] жителька н.п. Олика Квр В, біля хати якої росте***

багато беріз; 6) [берéза] жителі н.пп Солов'ї Ст В, Соснівка Ск Л, Зарудче Лбш В, Любешів В, [берúза] Колона Ів В [Там само: 97].

БАНЯЧКИ [бан'ачк'і] родина с. Крупа Лц В: *маленького зросту* [Там само: 72].

ВОПШЕМ [вóпшем] житель с. Красноволя Мн В, *який часто повторює це слово* [Там само: 204].

І в попередньому словнику, і в цій праці подано повну назву населеного пункту в початковій формі, але запропоновано умовні скорочення назв району та області. Пор.:

ВОЗИК [вóзик] 1) житель с. Звірів Квр В, *який у дитинстві полюбляв їздити на возику* [10: 37]; 2) житель с. Острожець Мл В: *хлопець має криві ноги*; 3) жителі н.пп. Люблинець Квл В: *від прізвища Телега*; Микитичі В-В В: *від прізвища Вознюк* [7 І: 201].

Немає й граматичної характеристики роду прізвиська, проте його можна визначити за вказівкою *житель / жителька*, пор.:

ВОВЧИЦЯ [вовчúц'а] жителька с. Дубище Рж В, *яка уникала зустрічей з людьми* [Там само: 200].

ПЛЕТКА [г'ілétка] житель с. Рудка Лбш В: *дуже неповороткий, схожий на мішок* [Там само: 289].

Курсивом виділено мотивацію прізвиська. За наявності в того самого прізвиська кількох мотивацій подано однією словниковою статтею як різні значення багатозначного слова, водночас антропоніми з утраченою мотивацією розташовано в кінці. На нашу думку, такий спосіб подання полімотивованих прізвиस्क є найбільш зручним і компактним, пор.:

РАДІК [рад'ік] 1) житель с. Сокіл Рж Р.: *від батькового імені Родіон*; 2) житель с. Гаразджа Лц В: *від прізвища Радіонов* [Там само: 4].

АБРАМ [абрám] 1) жителі н.пп Ковель В, Скулин Квл В: *від прізвища Абрамчук*; 2) житель с. Волиця Ск Л [Там само: 31].

На прикладі проаналізованих лексикографічних праць неофіційних антропонімів початку ХХІ ст. простежуємо різні підходи до опису прізвиस्क, особливості побудови словникових статей реєстрових одиниць, обсяг різного типу інформації у словниках тощо. Різні підходи до укладання таких словників і різні лексикографічні моделі подання прізвиस्क, очевидно, дадуть їхню багатоаспектну картину. Зокрема Г. Л. Аркушин визнає, що досі «немає досконало виробленого і апробованого способу подачі цих антропонімів [прізвиस्क]» [Там само: 9]. Словникова стаття таких лексикографічних праць переважно містить реєстрове слово з позначкою наголосу, граматичну інформацію (родовий відмінок однини, рід), умовні позначення місця фіксації (село, район, область), мотив іменування й транскрипцію, іноді різновид прізвиська. Поза увагою в таких випадках залишається тип прізвиська за структурою (однослівні, словосполучення, речення), спосіб і засоби творення, семантика мотиваційної основи тощо. Зважаючи на це, в

укладанні словника прізвиськ села Великі Дідушичі (Стрийський район Львівської області) намагаємося відобразити цю важливу інформацію в словниковій статті:

1. Прізвиська подаємо за алфавітом у формі називного відмінка великими літерами і жирним шрифтом. Поділяємо думку П. П. Чучки про те, що алфавітний спосіб подання антропонімів є найзручнішим для користування [9: 4–5].

2. Після прізвиська пропонуємо транскрипцію задля максимального збереження всіх фонетичних, морфологічних та інших особливостей вимови та наголосу форми місцевої назви: **БАЗЬО** [баз'о́], **БОЛЕХІВНИК** [боле^х'іўнік], **ВІЛЬШИНКА** [в'іл'ші́нка], **ГЛУШКО** [глу́шко], **ДЗІНДЗЬО** [дз'ін'дз'о], **ЦЬИНКА** [ц'і́нка] та ін.

3. Через кому зазначаємо курсивом рід, число, закінчення родового відмінка однини чи множини (якщо множинна форма) або позначку *невідм.*: **ДУНИХА** [дўниха], *ж., одн., -и*; **ИЛЬЧИК** [іл'чик], *ч., одн., -а*; **БІЛА** [б'іла], *ж., одн., -ої*; **НЯЙМІ-НЯЙМІ** [н'айм'і н'айм'і], *ч., одн., невідм.*

4. Після граматичних характеристик ставимо тире і вказуємо вид неофіційного антропоніма (індивідуальне, колективно-групове, родичівське, сімейно-родове чи парне) та різновид за структурою (однослівне, словосполучення чи речення).

5. Установлюємо апелятив / онім, від якого виникло прізвисько. Діалектні форми прізвиськ або форми, що постали під впливом інших мов, фіксуємо так, як вони звучать у побуті. Лаконічно вказуємо на спосіб і засіб творення антропоніма. Також зазначаємо лексичне значення апелятивної мотиваційної основи та через тире мотив іменування. Прізвиська, які мають кілька мотивацій, подаємо однією словниковою статтею.

Словник прізвиськ жителів села Великі Дідушичі наразі містить 719 реєстрових одиниць, основою яких стали власні спостереження і спеціальне опитування упродовж останніх 10 років, і перебуває на завершальній стадії укладання. Далі вибірково пропонуємо приклади словникових статей, у яких прізвиська мотивовано апелятивом, особовим іменем, прізвиськом, прізвищем, ойконімом, сполукою, словосполученням:

АГРОНОМ [агронóм], *ч., одн., -а* – Індивідуальне однослівне прізвисько, яке виникло в результаті онімізації апелятива *агронóм* ‘фахівець з агрономії’ (СУМ, I, 18) – найменування чоловіка за родом діяльності (працював у колгоспі агрономом).

АНДРОНІК [андрóн'ік], *ч., одн., -а* – Індивідуальне однослівне прізвисько, яке виникло за допомогою суфікса **-ік** від варіанта особового імені *Андрон* < *Андрій* (Трійняк, 33). Можливе й утворення цього прізвиська в результаті трансонімізації варіанта особового імені *Андроник* < *Андрій*

(Трійняк, 33), пор. прізвище *Андроник* (Редько, I, 8). – найменування нащадка за іменем предка.

АНДРОНІКИ [андрон'ікі], *мн.*, *-ів* – Сімейно-родове однослівне прізвисько, яке виникло за допомогою закінчення **-и** від індивідуального прізвиська *Андронік* (див. вище) – найменування родини за прізвишком представника роду.

АНДРОНІЧКА [андрон'ічка], *жс.*, *одн.*, *-и* – Родичівське однослівне прізвисько, яке виникло за допомогою суфікса **-к(а)** від прізвиська *Андронік* (див. вище) – найменування дружини за прізвишком чоловіка.

АЧАЛО [ачало], *чс.*, *одн.*, *-а* – Індивідуальне однослівне прізвисько, яке виникло за допомогою суфікса **-л(о)** від сполуки *а чо* з агентивним значенням ‘той, хто вимовляв цю сполуку’ – найменування чоловіка, який часто ставив це запитання.

БАТЬКО [бат'ко], *чс.*, *одн.*, *-а* – Індивідуальне однослівне прізвисько, яке виникло в результаті редеривації від прізвища *Батьків*, пор. прізвище *Батьків* (Редько, I, 38; Метрична, № 655, 656, 657, с. 116) – найменування чоловіка за його прізвищем.

БІЛИЙ [білий], *чс.*, *одн.*, *-ого* – Індивідуальне однослівне прізвисько, яке виникло в результаті субстантивації та онімізації прикметника *білий* ‘який кольором наближається до крейди, молока, снігу; світлий’ (СУМ, I, 181) – найменування чоловіка за світлим кольором волосся.

БОЛЕХІВНИК [боле^нх'іўнік], *чс.*, *одн.*, *-а* – Індивідуальне однослівне прізвисько, яке виникло в результаті усічення суфікса **-ськ(ий)** від прізвища *Болехівський* і додавання суфікса **-ник**, пор. прізвище *Болехівський* (Метрична, № 101, 106, с. 42, № 1264, с. 199 та ін.) – найменування чоловіка за його прізвищем.

БУРИЙ [бурий], *чс.*, *одн.*, *-ого* – Індивідуальне однослівне прізвисько, яке виникло в результаті субстантивації та онімізації однозвучного апелятива *бурий* ‘темнокоричневий із червонуватим відтінком’ (СУМ, I, 258) – найменування чоловіка за кольором шкіри обличчя.

ВАКОВАНА [вакована], *жс.*, *одн.*, *-ої* – Індивідуальне однослівне прізвисько, яке виникло в результаті субстантивації й онімізації однозвучного діалектного апелятива *вакована* ‘переселена’ (Дидик-Меуш, 32) – найменування жінки, яка була переселена.

ВЕРХОВИНЧИК [ве^нрховінчик], *чс.*, *одн.*, *-а* – Індивідуальне однослівне прізвисько, яке виникло за допомогою суфікса **-чик** від назви населеного пункту *Верховина* (Івано-Франківська обл.) зі значенням ‘який народився, жив у *Верховині* чи походить із неї’ – найменування чоловіка за місцем народження.

ГРОМАДСЬКИЙ КУМ [громадс'кій кум], *чс.*, *одн.*, *-ого/-а* – Індивідуальне прізвисько-словосполучення, яке виникло в результаті лексикалізації й онімізації словосполучення *громадський кум*, у якому опорним

компонентом є апелятив кум ‘хрещений батько’ (СУМ, IV, 397), а атрибутивним членом прикметник *громадський* ‘належний усій громаді’ (СУМ, II, 174) – найменування чоловіка за наявністю великої кількості похресників.

ПРОД [ірод], ч., одн., -а – Індивідуальне однослівне прізвище, яке виникло в результаті онімізації однозвучного апелятива *ірод* ‘лайл. дуже жорстока, люта людина’ (СУМ, IV, 47) – найменування чоловіка за вредним, сердитим, поганим характером, який страшний ззовні (носив чорну шкіряну пов’язку на оці) і не ходив до церкви.

КОЛОДА [колóда], ч., одн., -и – Індивідуальне однослівне прізвище, яке виникло в результаті онімізації однозвучного апелятива *колода* в значенні ‘обрубок товстої деревини’ (СУМ, IV, 228) – найменування чоловіка за наявністю коротких і товстих ніг.

ЛАБАЙ [лаба́ї], ч., одн., -я – Індивідуальне однослівне прізвище, яке виникло в результаті онімізації діалектного апелятива *лабай* ‘людина з великими стопами’ (Шило, 158) – найменування чоловіка за ситуацією, за словами (укравав колись лопату, господар украденого сказав, що має лаби (руки) великі).

ЛЕВКОВА [леўкова], ж., одн., -ої – Родичівське однослівне прізвище, яке виникло в результаті опущення стрижневого слова в словосполученні *Левкова дружина* та субстантивзації компонента *Левкова*, який походить від варіанта особового імені *Левко* < *Леонід* (Трійняк, 193) – найменування дружини за особовим іменем чоловіка.

НЯЙМІ-НЯЙМІ [н'аїм'і-н'аїм'і], ч., невідм. – Індивідуальне однослівне прізвище, яке виникло в результаті онімізації діалектної сполуки *няй мі* у значенні ‘не чіпай мене’, пор., діал. *няй*² – виг. Не чіпай (Шило, 187) – найменування чоловіка за особливостями мовлення.

ПОЛАГНІЙ [по^алагн'її], ч., одн., -я – Індивідуальне однослівне прізвище, яке виникло за допомогою суфікса **-ій** від особового жіночого імені *Полагна* < *Пелагея*, *Пелагія*, *Палажка* (Трійняк, 290) – найменування нащадка за іменем предка.

ПРОФЕСОР [профэ́сор], ч., одн., -а – Індивідуальне однослівне прізвище, яке виникло в результаті онімізації однозвучного апелятива *професор* ‘жарт. Великий знавець якої-небудь справи’ (СУМ, VIII, 332) – найменування чоловіків, які 1) добре розбирався в техніці; 2) був розумний.

ТАТО Й МАМА [та́то ї ма́ма], -а/-и – Парне прізвище, яке виникло в результаті лексикалізації й онімізації словосполуки *тато й мама* – найменування чоловіка і дружини, яка так себе з чоловіком називала.

ТРІО МАРЕНИЧІ [тр'іо марéнич'і], мн., -ів – Колективно-групове прізвище-словосполучення, яке виникло в результаті лексикалізації та онімізації апелятивно-онімної словосполуки *тріо Мареничі*, у якому опорним компонентом є апелятив *тріо* ‘перен. Про трьох людей, що пов’язані

між собою дружбою або завжди бувають разом' (СУМ, X, 271), а атрибутивним членом антропонім *Мареничі*, пор. прізвище *Маренич* (Чучка, 363) – найменування матері, дочки та зятя, які всюди були втрюх.

ФАШИНА [фаші́на], *ж., одн., -и* – Індивідуальне однослівне прізвисько, яке виникло в результаті онімізації діалектного апелятива *фашина* зі значеннями: 1) 'оберемок, в'язка лози', 2) 'гіллячки, що підкладають під стіжок' (Шило, 262) – найменування жінки за зовнішніми ознаками (висока і худа, як лоза).

ХОМКА [хóмка], *ч., одн., -и* – Індивідуальне однослівне прізвисько, яке виникло в результаті усічення суфікса **-ин** від прізвища *Хомин* і додавання суфікса **-к(а)**, пор. прізвище *Хомин* (Редько, II, 1128; Фаріон, 304; Метрична, № 186, с. 53, № 1318, с. 208 та ін.) – найменування чоловіка за його прізвищем.

ХОМЧИХА [хóмчиха], *ж., одн., -и* – Родичівське однослівне прізвисько, яке виникло за допомогою суфікса **-их(а)** від прізвиська *Хомка* (див. вище) – найменування дружини за прізвиском чоловіка.

ЦЬОНЬКА [ц'о́н'ка], *ч., одн., -и* – Індивідуальне однослівне прізвисько, яке виникло за допомогою суфікса **-к(а)** від вигука *цьонь-цьонь* – уживають, щоб підкликати коня (Шило, 271) з агентивним значенням 'той, хто кликав лоша' – найменування чоловіка за використуванням словом.

ЯСЬКО [йáс'ко], *ч., одн., -а* – Індивідуальне однослівне прізвисько, яке виникло в результаті трансонімізації варіанта особового імені *Ясько* < *Яків* (Трійняк, 413) або *Ясько* < *Ян* (Там само, 416) – найменування нащадка за особовим іменем предка.

ЯСЬКИ [йáс'кú], *мн., -ів* – Сімейно-родове однослівне прізвисько, яке виникло за допомогою флексії **-и** від прізвиська *Ясько* (див. вище) – найменування родини за індивідуальним прізвиском представника роду.

Сподіваємося, що запропоновані принципи укладання та структура словникової статті будуть корисними для укладачів словників таких антропонімів, а опублікований словник прізвиस्क села Великі Дідушичі Стрийського району Львівської області зацікавить ономастів, діалектологів, краєзнавців, учителів, а також усіх, хто цікавиться історією рідного села та особливостями становлення його, української загалом антропонімійної системи.

Джерела

Габорак – Габорак М. М. Прізвища Галицької Гуцульщини: етимологічний словник. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2019. 584 с.

Дидик-Меуш – Дидик-Меуш Г. Мокряни: Говірка маминого села. Словник. Львів: Піраміда, 2021. 284 с.

Метрична – Метрична книга церкви Стрітення Господнього села Великі Дідушичі / упорядник та автор опису Л. В. Сегін. Вінниця: Нілан-ЛТД, 2024. 300 с.

Онишкевич – Онишкевич М. Й. Словник бойківських говірок: у 2 ч. Київ: Наукова думка, 1984.

Редько – Редько Ю. К. Словник сучасних українських прізвищ: у 2 т. Львів, 2007.

СУМ – Словник української мови: в 11 т. Київ: Наукова думка, 1970–1980.

Трійняк – Трійняк І. І. Словник українських імен. Київ: Довіра, 2005. 508 с.

Фаріон – Фаріон І. Українські прізвищеві назви Прикарпатської Львівщини наприкінці XVIII – на початку XIX століття (з етимологічним словником). Львів: Літопис, 2001. 371 с.

Хобзей – Хобзей Н., Сімович К., Ястремська Т., Дидик-Меуш Г. Лексикон львівський: поважно і на жарт. Вид. 4-е, змінене і доповн. / відпов. ред. Н. Хобзей. Львів: Видавництво Старого Лева, 2019. 892 с.

Чучка – Чучка П. П. Прізвища закарпатських українців: історико-етимологічний словник. Львів: Світ, 2005. 704 с.

Шило – Шило Г. Наддністрянський регіональний словник. Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2008. 287 с.

Література

1. Аркушин Г. Л. Словник прізвиськ. Яким йому бути? *Studia Slavistica* / упоряд. та відп. ред. С. Пахомова, Я. Джоґаник. Ужгород, 2009. Вип. 10. С. 6–10.

2. Наливайко М. Я. Засоби і способи іменування чоловіка на Львівщині. *Мовознавчий вісник*. 2014. Вип. 19. С. 54–59.

3. Наливайко М. Матеріали до словника прізвиськ Львівщини. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету. Серія: філологія (мовознавство)*. 2012. Вип. 16. С. 377–382.

4. Редько Ю. К. Словник сучасних українських прізвищ: у 2 т. Львів: [б.в.], 2007.

5. Скорук І. Д. Словник прізвищ м. Луцька: принципи укладання. *Студії з ономастики та етимології*. 2011–2012 / Відп. ред. О. П. Карпенко, В. П. Шульгач. Київ, 2012. С. 232–240.

6. Скорук І., Яцук Р. Матеріали до словника прізвиськ Волині. *Волинь філологічна: текст і контекст*. 2014. № 17. С. 271–283.

7. Словник прізвиськ північно-західної України: у 3 т. / Упорядник Г. Л. Аркушин. Луцьк: Вежа, 2009.

8. Чабаненко В. А. Прізвиська Нижньої Наддніпряниці: у 2 кн. Запоріжжя: [б. в.], 2005.
9. Чучка П. П. Прізвища закарпатських українців: історико-етимологічний словник. Львів: Світ, 2005. 704 с.
10. Шульська Н. Словник прізвиськ жителів межиріччя Стиру та Горині. Луцьк: Вид-во «Волинська обласна друкарня», 2008. 164 с.
11. Яцій В. Матеріали до словника українських прізвиськ (прізвиська жителів с. Миколаїв Радехівського р-ну Львівської обл.). *Лексикографічний бюлетень*: зб. наук. праць / Відпов. ред. В. В. Німчук. Київ, 2008. Вип. 17. С. 100–106.

Legend

Габорак – Haborak, M. (2019). Surnames of Galician Hutsulshchyna: Etymological Dictionary. Ivano-Frankivsk: Misto NV. 584 s.

Дидик-Меуш – Dydyk-Meush, H. (2021). Mokriany: The Subdialect of My Mother's Village. Dictionary. Lviv: Piramida. 284 s.

Метрична – The Metric Book of the Church of the Presentation of the Lord in the Village of Velyki Didushychi / Compiled and described by L. V. Sehin. Vinnytsia: Nikan-LTD, 2024. 300 s.

Онишкевич – Onyshkevych, M. J. (1984). Dictionary of Boyko subdialects in 2 vol. Kyiv: Naukova Dumka.

Редько – Redko, Yu. K. (2007). Dictionary of Modern Ukrainian Surnames in 2 vol. Lviv: [b.v.].

СУМ – Dictionary of the Ukrainian Language in 11 vol. Kyiv: Naukova Dumka, 1970–1980.

Трійняк – Triyniak, I. I. (2005). Dictionary of Ukrainian Names. Kyiv: Dovira. 508 s.

Фаріон – Farion, I. (2001). Ukrainian Surname Names of the Carpathian Lviv Region in the late-18th to early-19th Centuries (with an Etymological Dictionary). Lviv: Litopys. 371 s.

Хобзей – Khobzey, N., Simovych, K., Yastremska, T., Dydyk-Meush, H. (2019). Lviv Lexicon: Seriously and as a Joke. 4th edition, amended and supplemented. [Ed. by N. Khobzey]. Lviv: Vydavnytsvo Staroho Leva. 892 s.

Чучка – Chuchka, P. P. (2005). Surnames of Transcarpathian Ukrainians: a Historical and Etymological Dictionary. Lviv: Svit. 704 s.

Шило – Shylo, H. (2008). The Regional Dictionary of Naddnistriianshchyna. Lviv: Instytut ukrainoznavstva im. I. Krypiakevycha NAN Ukrainy. 287 s.

References

1. Arkushyn, H. L. (2009) Dictionary of Nicknames. What should it be like? *Studia Slavistica* / Ed. and compiled by S. Pakhomova, Ya. Dzhohanyk. Uzhhorod. Vyp. 10. P. 6–10. (in Ukr.).
2. Nalyvayko, M. Ya. (2014) Means and Ways of Naming a Man in the Lviv Region. *Мовознавчий вісник*. Vyp. 19. P. 54–59. (in Ukr.).
3. Nalyvayko, M. (2012) Materials for the dictionary of nicknames of Lviv region. *Scientific Notes of Vinnytsia State Pedagogical University. Series: philology (linguistics)*. Vyp. 16. P. 377–382. (in Ukr.).
4. Redko, Yu. K. (2007) Dictionary of Modern Ukrainian Surnames in 2 vol. Lviv: [b.v.]. (in Ukr.).
5. Skoruk, I. D. (2012) Dictionary of Surnames of Lutsk. Lutsk: Principles of Compilation. *Studies in Onomastics and Etymology. 2011–2012* / Ed. by O. P. Karpenko, V. P. Shulhach. Kyiv. P. 232–240. (in Ukr.).
6. Skoruk, I., Yatsuk, R. (2014) Materials for the Dictionary of Nicknames of Volyn. *Philological Volyn: Text and Context*. № 17. P. 271–283. (in Ukr.).
7. Dictionary of Nicknames of Northwestern Ukraine in 3 vol. / Ed. by H. L. Arkushyn. Lutsk: Vezha, 2009. (in Ukr.).
8. Chabanenko, V. A. (2005) Nicknames of the Lower Naddniprianshchyna in 2 books. Zaporizhzhia: [b. v.]. (in Ukr.).
9. Chuchka, P. P. (2005) Surnames of Transcarpathian Ukrainians: a Historical and Etymological Dictionary. Lviv: Svit. 704 p. (in Ukr.).
10. Shulska, N. (2008) Dictionary of Nicknames of the Inhabitants of the Styr and Horynia Rivers. Lutsk: Vyd-vo «Volynska oblasna drukarnia». 164 p. (in Ukr.).
11. Yatsiy, V. (2008) Materials for the Dictionary of Ukrainian Nicknames (Nicknames of the Inhabitants of Mykolaiv Village, Radekhiv District, Lviv Region). *Lexicographic Bulletin: a Collection of Scientific Papers* / Ed. by V. V. Nimchuk. Kyiv. Vyp. 17. P. 100–106. (in Ukr.).

Liubomyr Sehin

**The dictionary of Ukrainian nicknames:
structure of a dictionary entry
(based on the nicknames of the inhabitants of the village of
Velyki Didushychi, Stryi district, Lviv region)**

The article is devoted to the topical problems of lexicographic description of Ukrainian nicknames. The article focuses on the achievements of Ukrainian official anthroponymy, which are manifested in such fundamental linguistic works as dissertations and dictionaries of various types; the achievements of

onomasts in unofficial anthroponymy are analyzed, including dissertations on the analysis of nicknames of certain regions, studies of such onyms of different social strata and settlements; the necessity of comprehensive collection of anthroponymic materials throughout Ukraine and compilation of dictionaries of nicknames of different regions is substantiated; dictionary descriptions of nicknames in three published lexicographical works are considered, the dictionary entry of which mainly contains a registered word with an accent mark, grammatical information (genitive singular, gender), conditional designations of the place of fixation (village, district, region) and the naming motive, and occasionally transcription. The purpose of such dictionaries is lexicography of anthroponymic dialectal linguistic units. A description option is proposed (nicknames in alphabetical order in the nominative case in capital letters and bold, transcription, italics, gender, number, ending of the genitive singular or plural (if plural)), or an indication of the unknown the type of unofficial anthroponym based on the motivation for its formation (individual, collective-group, kinship, family-generic or paired) and structure (single word, phrase or sentence), the appellative/onym from which the nickname originated, an indication of the method and means of formation the anthroponym, lexical meaning of the appealing motivational basis and the motive of naming) and listed twenty-seven dictionary entries of lexicographic description of nicknames of the Naddnistrrian dialect of the inhabitants of Velyki Didushychi village, Stryi district, Lviv region.

Keywords: *anthroponym, nickname, surname, name, dictionary entry, motivation, appellative*